

VÁZLATOK

XXII. Édesvizek a fagy fogságában

Földünk felszínének 16 millió km²-ét borítja jég

→ elolvadása 80-100 m-rel megemelné a világóceán vízszintjét → mélyebben fekvő területek (tengerparti síkságok, kikötővárosok) víz alá kerülhetnek ← **globális felmelegedés**

A szárazföldi jég megjelenési formái: → **belföldi jégtakaró**
→ **gleccserek**
→ **talajjég**

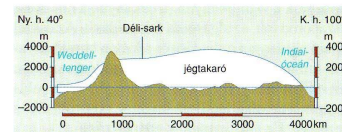
BELFÖLDI JÉGTAKARÓ

A belföldi jégtakaró az újidő negyedidőszakának jégkorszakában (pleisztocén) érte el legnagyobb kiterjedését. Ekkor Észak-Európa és Amerika északi részét jég borította. 15 ezer évvel ezelőtt a jégtakaró déli pereme **Európában** a *Koppenhága-Berlin-Varsó-Moszkva*; **Észak-Amerikában** pedig a *Seattle-Chicago-Pittsburgh-New York* vonalban húzódott. A jégkorszak elmúltával a litoszféra lemezek megszabadulva a nagy súlytól **megemelkedtek**, és elérték eredeti magasságukat.

Ma az **Antarktisz** és **Grönland** területén található

Antarktisz

- 13 millió km²-en (*nagyobb, mint Európa területe!*)
- 3000 m vastagságban
- 50-80 m magas falban végződik → leszakadó jégtömbök (*borjadzás*)
→ **jéghegyek**
- hatással van a déli félgömb hőmérsékletére

Grönland

- 1,7 millió km²-en
- 1600 m vastagságban
- északon meredek fallal, délen gleccserekkel éri el a tengert

A belföldi jégtakaró felszínformáló munkája

harmadidőszaki laza üledéket lepusztította mozgása közben:

- a *puhább kőzetbe medencéket* vajt
- a *keményebb kőzetet lecsiszolta* → hullámos felszín → **vásott sziklák**
- lepusztított kőzetet magába fagyasztva szállította hordalékát, a **morénát**
    oldalába fagyasztva: **oldal moréna**
    alján szállítva: **fenék moréna**
- az eljegesedett területek peremén a jég hordalékából kifagyott és felhalmozódott hordalék a **végmoréna**

a **moréna anyaga**: agyag, *kőzetliszt*, homok, valamint a *nagy sziklák*, melyeket **vándorköveknek** nevezünk

olvadékvíz: a jégből kiolvadt víz

ősfolyamvölgy: a végmorénák előterében kialakult széles folyóvölgy (*Germán-Lengyel-alföld*)

LAVINÁK, GLECCSEREK

- hóhatár:** az a magasság, melyem a csapadék télen-nyáron hó formájában hullik le (*Európában az Alpok déli részén 3000 m, északi részén 2800 m magasan van; a trópusokon 5000-6000 m magasságban figyelhető meg.*)
- lavina:** saját súlya miatt megcsúszó hótömeg
porhólavina: behavazott területre frissen lehulló, majd annak felületén megcsúszó porhó
fenéklavina: olvadási időben hóval átítatott átítatódott, sűrű, kásás hó → közettömege vihet magával, erdőket tarolhat le, épületeket rombolhat össze, vagy temethet be
- firn:** (*csonthó*) a hóhatár fölött megolvadó, majd újra megfagyó, szemcsés hó
- firnjég:** a firn összetömörödésével (a levegő kiszorulásával) keletkezik
- gleccserjég:** a firnjég kékeszöld színű végterméke
- gleccser:** lassan mozgó, U alakú völgyet vájó jégfolyó
- moréna:** jég által szállított hordalék
- fjord:** gleccser által kialakított, mély, meredek falú, a tengerpart felé mélyülő szűk völgy, mely egykor gleccservölgy volt, ma tengervíz tölti ki
- kárfülke:** jéggyűjtő medence
- tengerszem:** magas hegységek egykori gleccsereinek jéggyűjtő medencéiben (kárfülke) kialakult tó

TALAJJÉG

A jégtakaró környéki területeken, ahol a középhőmérséklet nem haladja meg a 0°C , a talaj mélyebb részei nyáron is fagyott állapotban vannak. A fagyott altalaj vastagsága több száz méter is lehet (*Alaszka, Észak-kelet-Szibéria*). Ezek az **örök fagy** térségei, a jégkorszak maradványai.

